ARTĂ ȘI NEBUNIE

Universul plastic al iraționalului

Constantin Enăchescu

media print

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ENĂCHESCU, CONSTANTIN
Artă și nebunie / Constantin Enăchescu ;
grafică : Adrian Sorin Georgescu ; ed.: Arpad Harangozo
București : Noi Media Print, 2006
ISBN 973-7959-40-x

I. Arpad Harangozo (ed.)
II. Georgescu, Adrian Sorin (graf)

Cuprins

Cuvânt înainte 5

Universul nebuniei 7

Arta psihopatologică 11

Formă și conținut 15

Teme și compoziții 29

Estetica artei psihopatologice 37

Stilurile artei psihopatologice 41

Cuvânt înainte

Lucrarea pe care o prezentăm astăzi este sinteza unei activități de cercetare științifică începută în anul 1961 și continuată până în prezent.

În dubla mea calitate de Medic Psihiatru și Psiholog am căutat ca prin analiza creațiilor plastice ale bolnavilor mintali să acced la cunoașterea universului sufletesc al acestora, pentru a descifra natura și dinamica tulburărilor psihice, înțelesul Nebuniei și de a căuta formele psihoterapeutice cele mai adecvate restaurării echilibrului persoanei umane.

Întâlnirea cu universul fascinant al Artei psihopatologice oferă deschiderea către interioritatea alteralității psihice, prin "vizualizarea" trăirilor acestor bolnavi.

Dar, dincolo de dimensiunea pur clinico-psihiatrică, arta psihopatologică ne revelează cealaltă "latură a umanului": Nebunia, ca trăire, sensibilitate, imaginar, frământare, expansiune sau prăbușire, refugiu sau compensare, împlinire sau eșec. Formele plastice, cromatica, tratarea compozițională, limbajul simbolic, sunt numai câteva dintre aspectele care "transferă" obiectul cercetării din sfera Psihiatrie în cea a Esteticii.

Arta psihopatologică este deschiderea către orizontul umanului, al cunoașterii și înțelegerii plenare a Persoanei în toate situațiile sale ontologice prin întâlnirea dintre Normalitate și Nebunie.

Figura 1
Vocile minții
Bărbat, 19 ani,
criză de adolescență,
compoziție simbolică delirantă,
de factură suprarealistă.

Universul nebuniei

Ce este dincolo de vizibil? Ce se ascunde în adâncurile nevăzute ale sufletului? Cine este și mai ales cum este cel pe care-l avem în față, cel care ne vorbește? Îl putem cunoaște? Îl putem înțelege? Cât și ce putem ști despre el? Este mereu același, sau ni se înfățișează de fiecare dată altfel?

Iată numai câteva din întrebările pe care ni le punem de fiecare dată despre ceilalți. Aceste întrebări care revin, se repetă invariabil cu fiecare persoană pe care o întâlnim, căpătând o notă particulară în cazul Nebuniei.

Ce este Nebunia? Acest univers al Iraționalului care erupe brusc, care ne surprinde și ne uimește, înfricoșându-ne totodată, dar și obligându-ne să-l înțelegem, chiar dacă îl refuzăm. Și aceasta se petrece cu atât mai mult cu cât, spre deosebire de aparent cumintea și ordonata Normalitate, Nebunia iese din cadrul "limitelor cu-minteniei" obligându-ne să ne fixăm atenția asupra ei.

Nebunia uimește, neliniștește, dar cu toate acestea, în orice situație ea stârnește curiozitatea, atrage prin contrastele ei, deși este "refuzată", disprețuită, ocolită și chiar pedepsită.

Figura 2
Peisaj
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă,
compoziție de factură simbolic-expresionistă,
neomorfică, de tip antropomorfic.
Viziune delirantă-imaginativă.

Ce este Nebunia? Un alt fel de "a fi" al Persoanei, reversul umanului, negativul ființei sau "ființa care se neagă pe sine", atitudine, dar mai ales prezența care sfidează "cu-mintea" Normalitate. Prezența Nebuniei în Lume deranjează și chiar amenință statutul Normalității. Ea neagă și prin aceasta răstoarnă valorile umanului, ordinea "cu-mințeniei", a dreptei rațiuni, pentru a o înlocui, cum spuneam, cu o altă formă de "a fi": ordinea negativității.

Ce este Nebunia? Un accident, o boală sau un mod de a fi al Persoanei? Câte ceva din fiecare și toate la un loc. Răspunsul depinde de modul în care este "privită" și "înțeleasă" Nebunia.

În orice situație Nebunia ne atrage atenția. Îl simțim pe Nebun ca pe cel care este "diferit" de noi prin faptul că "s-a rupt de realitate". El simte, gândește, vorbește, se comportă, acționează altfel decât este firesc. Straniu și de neînțeles. Îl evităm datorită faptului său de a fi imprevizibil, inegal, adesea chiar violent. Alteori se ascunde, este tăcut și trist, refugiat în alcool sau droguri, la fel de bizar în izolarea nefirească a universului său interior. În alte situații, conflictele din viață vor declanșa o stare de tensiune, sfâșiere interioară, dificultăți de adaptare.

Deși diferit de noi, în mod paradoxal, Nebunul ilustrează, într-o manieră proprie, de o largă varietate și complexitate, "căderea" Omului în interiorul propriilor sale "limite". Nebunia care "neagă" condiția firească a Lumii și pe cea a Sinelui, ne apare ca o "transcendență pe dos", o "transcendență răsturnată" a unei întoarceri în Sine care, însă, scăpă înțelegerii noastre.

Nebunul este ființa singură și însingurată în raport cu Lumea realității posibile. Nebunia își construiește o altă Lume, a unei Realități

facticiale a Iraționalului care va reprezenta universul unor trăiri interioare ale Sinelui. Stranietatea Nebunului o dă nefirescul trăirilor Nebuniei, pe care rațiunea logică nu o poate înțelege, iar bunul simț o refuză.

Deși izolat, singur, retras, necomunicativ, făcând din el o "ființă a neînțelesului" care ne fixează atenția și curiozitatea, nebunul ne determină ca de fiecare dată să ne intrebăm iarăși și iarăși: "Ce este Nebunia?".

Răspunsurile nu lipsesc. Ele sunt diferite, dar niciunul nu ne multumește. Nici unul nu ne spune totul despre Nebunie. Fiecare "crede" câte ceva, cât poate surprinde și înțelege, iar "înțelesul" Nebuniei este întotdeauna subiectiv, încărcat emoțional sau prelucrat imaginativ. Din acest motiv poate că niciodată nu vom putea da un răspuns complet la această întrebare.

Mult mai important ni se pare faptul de a putea "intra" în acest univers al trăirilor sufletești interioare ce-l construiește Nebunia. Dar așa cum gândirea logică respinge "Nebunia" neputând-o înțelege, la fel și imaginația normală nu-și poate reprezenta și construi trăirile interioare ale Nebunului care rămân de neînțeles.

Din acest motiv, într-o manieră conceptual-operațională, Clinica Psihiatrică aplică "etichete diagnostice" prin care desemnează "tablourile medicale" ale Nebuniei. Din acest moment, universul trăirilor iraționale, devenit "Boală psihică" iese din sfera umanului și este așezat în ordinea "pozitivismului medical". Cuprinde însă "Boala psihică" întreaga arie a Nebuniei? Nu. Nebunia este mult mai mult decât ne spune despre ea Medicina. Boala psihică este cea care construiește domeniul "epistemologiei psihiatrice". Nebunia este însă o formă de "a fi", o modalitate ontologică particulară a umanului, existența negativității sinelui, raportat la valorile vieții.

Figura 3
Marea zeiță
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Arta psihopatologică

Universul de neînțeles al Nebuniei ni se dezvăluie în creațiile artistice ale bolnavilor psihici. Arta picturală este cea care vizualizează Nebunia. Ea este poarta prin care intrăm în Universul iraționalului, în acea lume stranie, complexă și de o mare varietate de forme de trăiri ale Nebuniei.

Creația plastică a bolnavilor psihici nu este numai o formă particulară de expresie, un limbaj prin care ei comunică trăirile lor sufletești. Ea este și un act terapeutic particular, specific, prin care Persoana bolnavului "se descarcă" proiectând în exterior conținuturile sale sufletești, tensiunile, temele delirante și halucinatorii, complexe, situații conflictuale, stări de dispoziție afectivă, psihotraume, teme obsesionale, fobii etc. Se poate spune, din acest punct de vedere, că pictura bolnavilor psihici este prin varietatea și specificul ei, mult mai încărcată și mai variată în raport cu arta cultă.

Ce reprezintă creațiile picturale ale bolnavilor psihici? Ce este această insolită "artă psihopatologică"?

Unii au văzut în ea o formă de artă, alții o formă de expresie proiectivă a conținutului intrapsihic morbid, de alții a fost interpretată drept o activitate creativ-terapeutic-catartică. Psihiatrii văd în ea o "semiologie imagologică" a tulburărilor clinico-psihiatrice. Se pot spune multe.

Dar, ce este "arta psihopatologică"?

Arta psihopatologică nu creează. Ea reproduce, în raport cu aptitudinile expresive ale bolnavului, propriile sale experiențe mai slab sau mai amplu. Analiza picturilor și a desenelor bolnavilor psihic ne înfățișează universul lor sufletesc, făcând prin aceasta posibilă înțelegerea trăirilor insolite ale acestora.

Fiind forme de "expresie-limbaj", creațiile de artă psihopatologică au specificitatea alteralității psihice a celor care le-au produs. Putem vorbi, în cazul acesta, despre "stiluri" în arta psihopatologică, stiluri care sunt proprii bolii respective și care se regăsesc cu regularitate în producțiile plastice ale aceleiași categorii de bolnavi: schizofrenici, nevrotici, epileptici, depresivi, alcoolici, psihopați etc. Această "specificitate psihopatologică" face din producțiile de artă psihopatologică un prețios auxiliar de ordin diagnostic.

Fiind expresia bolii psihice, ca tematică, modalitate de tratare stilistică a compoziției, tonalitate emoțională prin cromatică, producțiile de artă psihopatologică înregistrează, o "evoluție" similară cu "dinamica" psihopatologică a bolii respective, având prin aceasta valoarea unui indicativ de ordin "prognostic".

Figura 4
Coșmar
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

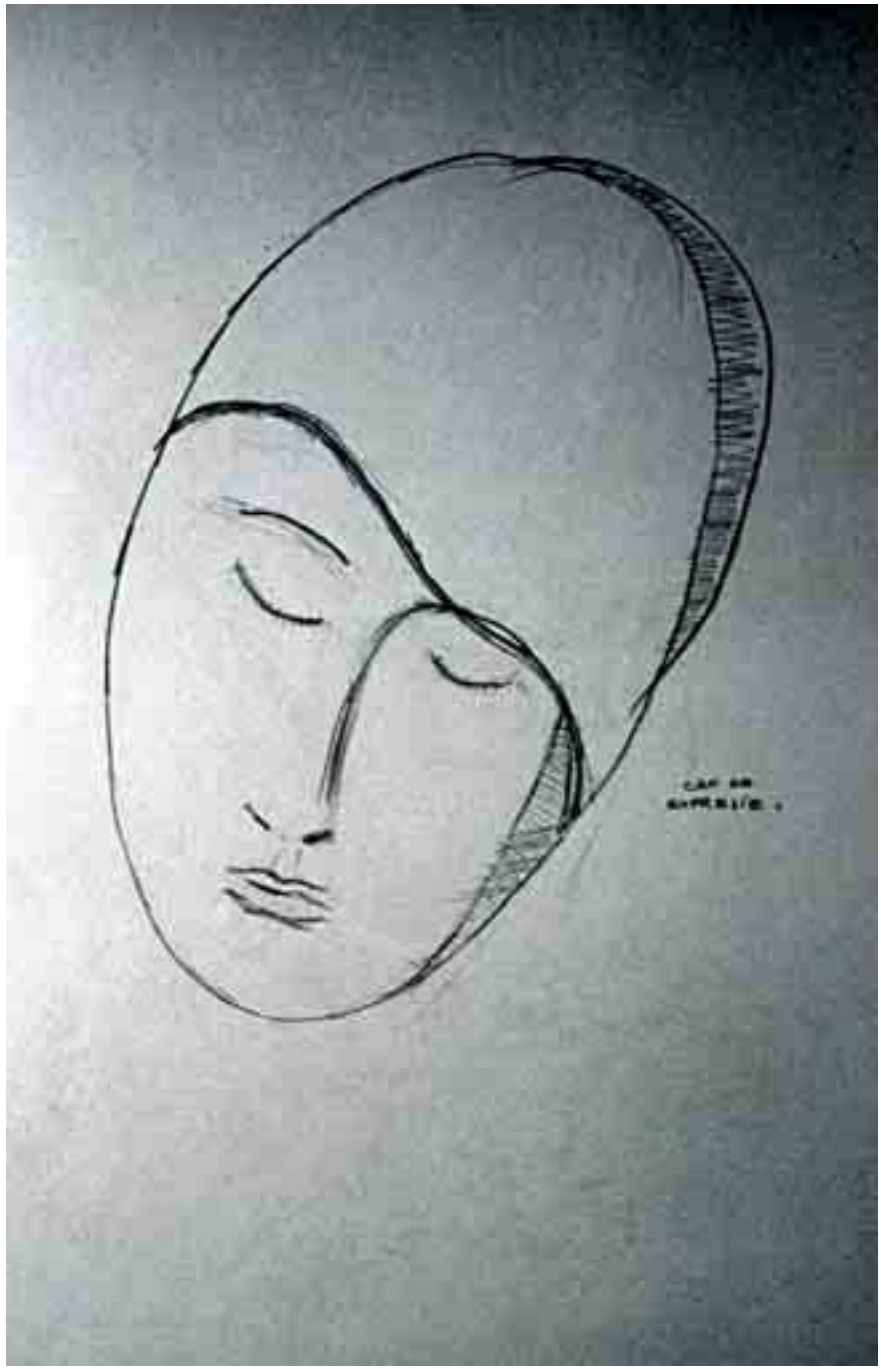

Figura 5
Cap de femeie
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie paranoidă,
desen simbolic-stilizat.

Formă și conținut

Materialul patoplastic produs de bolnavii psihici poate fi analizat și dintr-un punct de vedere estetic, luându-se în considerare două aspecte ale desenului și picturii: forma și conținutul. Este firesc ca lucrările de artă psihopatologică să aibă specificitate în ceea ce privește forma și conținutul, întrucât ele exprimă experiențele sufletești ale Nebuniei.

Forma producțiilor patoplastice este subordonată tematicii. Ea exprimă un conținut insolit, inexistent în Realitatea lumii posibile, dar în egală măsură, forma plastică a desenelor sau picturilor bolnavilor depinde și de aptitudinile acestora, de capacitatea lor de expresie, de conținutul imaginativ-creator.

Desenele lor pot avea un caracter naturist (fig.8), pot fi reprezentări simbolice (fig.7), transformări ale formei imaginilor de factură neomorfică (fig.6, fig.9) pot fi imagini stilizate (fig.5) simple sau cu aspect ornamental-decorativ (fig.10). În unele situații, imaginile plastice amintesc de picturile unor civilizații arhaice, primitive (fig.11), sau de desenele infantile (fig.12). Alteori desenele sau picturile își pierd coerența, imaginile se dizolvă pierzându-și caracterul figurativ și fiind reprezentate

Figura 6
Sirena
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă,
compoziție simbolic-neomorfică.

Figura 7
Muntele Arun-Shala
Femeie, 32 de ani,
reprezentare delirant-simbolică.

într-o manieră grafică incoerentă, sub forma unor mâzgăleli haotice (fig.13) sau pete de culoare confuze, incomprehensibile, care amintesc de arta abstractă.

Lucrările cu caracter neomorfic sunt de o varietate surprinzătoare. Ele dau impresia unor creații de factură suprarealistă putând adesea fi etichetate ca atare (fig.1). O altă caracteristică formală este dată de conturul rigid, aspectul simetric, înghețat al formelor specific desenelor și picturilor bolnavilor schizofrenici (fig.16).

În alte cazuri, forma imaginilor picturale este explozivă, cu o notă caracterială puternic exprimată, mai ales în cazul portretului sau al peisajelor, având prin aceasta o accentuată notă expresionistă (fig.14, fig.2).

Nu lipsesc nici reprezentările formale de factură, cum spuneam, infantilă, amintind de pictura naivă (fig.15).

Figura 8
Pădure cu vulpe
Bărbat, 29 de ani,
epilepsie.

Figura 9
Femeia ciclop
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă,
portret simbolic-halucinator.

În ceea ce privește conținutul sau semnificația "imaginilor picturale" ale artei psihopatologice, acestea au un pronunțat caracter simbolic de o varietate extrem de nuanțată. Dacă formele plastice reprezintă "limbajul", semantica acestuia este dată de sensul profund, interior al artei psihopatologice.

Având "sursa" de inspirație în conținutul Inconștientului, imaginile picturale ale Nebuniei, au o semnificație simbolică. Ele exprimă într-o manieră sublimată prin actul de creație artistică, frustrări, obsesii, teme delirante și halucinatorii etc. Din acest motiv, între "formă" și "conținut" există o corespondență directă. Forma plastică este purtătoarea semnificației psihopatologice a transformării interioare a naturii sufletești a bolnavului, dar în același timp și sensul evoluției sale clinice, exprimând adesea prin sărăcirea tratării compoziționale, deteriorarea personalității acestuia (fig.17a, fig.17b, fig.17c). În mod egal

Figura 10
Mandala
Bărbat, 35 de ani,
schizofrenie simplă,
compoziție simbolică ornamental-decorativă.

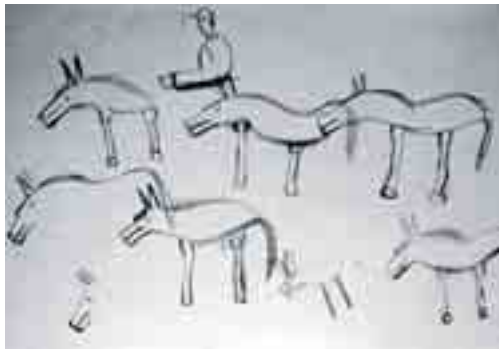

Figura 11
Cai
Bărbat, 16 ani,
hebefrenie,
compoziție simplă, stereotipă,
amintind de desenele primitive rupestre.

Figura 12
Pestele zburător
Bărbat, 17 ani,
lucrare infantilă, bizară.

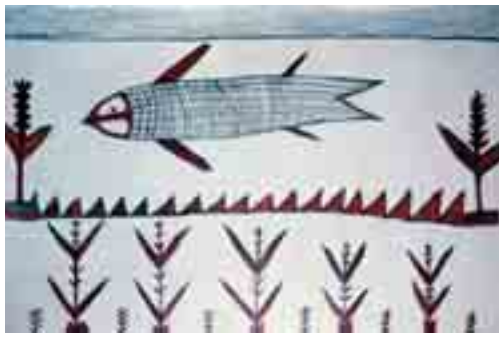

"trecerea" de la modalitatea de creație artistică "normală" la modalitatea de creație artistică "patologică" se manifestă prin schimbarea stilului, a tematicii, prin sărăcirea compoziției, schimbarea tonalității emoțional-afective a cromaticii (fig.18, fig.19). Acest din urmă aspect se poate observa în cazul persoanelor care au desenat și înainte de boală și care au continuat ca să lucreze și după îmbolnăvire.

Mecanismele psihologice prin care sunt realizate imaginile pato-plastice amintesc de mecanismele de formare ale imaginilor onirice din cursul viselor; stilizarea sau schematizarea formală, deplasarea sensului, condensarea și aglutinarea mai multor imagini primare într-una nouă complexă, rezultată din celelalte (fig.20, fig.21, fig.22).

Aceste combinații, de o extremă mobilitate și varietate, ne uimesc, ne surprind chiar, în unele situații ne șochează. În orice caz, se poate spune că întâlnirea cu arta psihopatologică, dincolo de orice fel de alte considerente, produce o "impresie" particulară, ne atinge sensibilitatea, ne angajează privirea și ne obligă la un efort de a o înțelege.

Arta psihopatologică ne oferă și o tematică de contemplare estetică. Ea se înfățișează ca o "panoramă" a "Universului Nebuniei". Ea ne frământă ca o întrebare pe care ne-o punem, ca pe un mister pe care trebuie să-l descifrăm, solicitând în felul acesta din partea noastră un permanent efort de înțelegere.

Estetica artei psihopatologice, pentru că se poate în mod incontestabil vorbi despre așa ceva, constă în efortul de a traduce, de a explica acest univers al sensibilității Iraționalului.

Întâlnirea cu arta psihopatologică ne mișcă, ne uimește, ne răscolește prin forța cu care ne obligă să intrăm în "dialogul estetic"

comprehensiv cu Nebunia. Întâlnirea cu arta psihopatologică realizează momentul de "trăire a Nebuniei celuilalt", o trăire care este simțită ca o revelație a celeilalte fețe a umanului, starea de alteralitate a ființei sufletești.

Figura 13
Compoziție
Bărbat, 53 de ani,
paralizie generală progresivă,
aspect de mâzgăleală confuză, haotică.

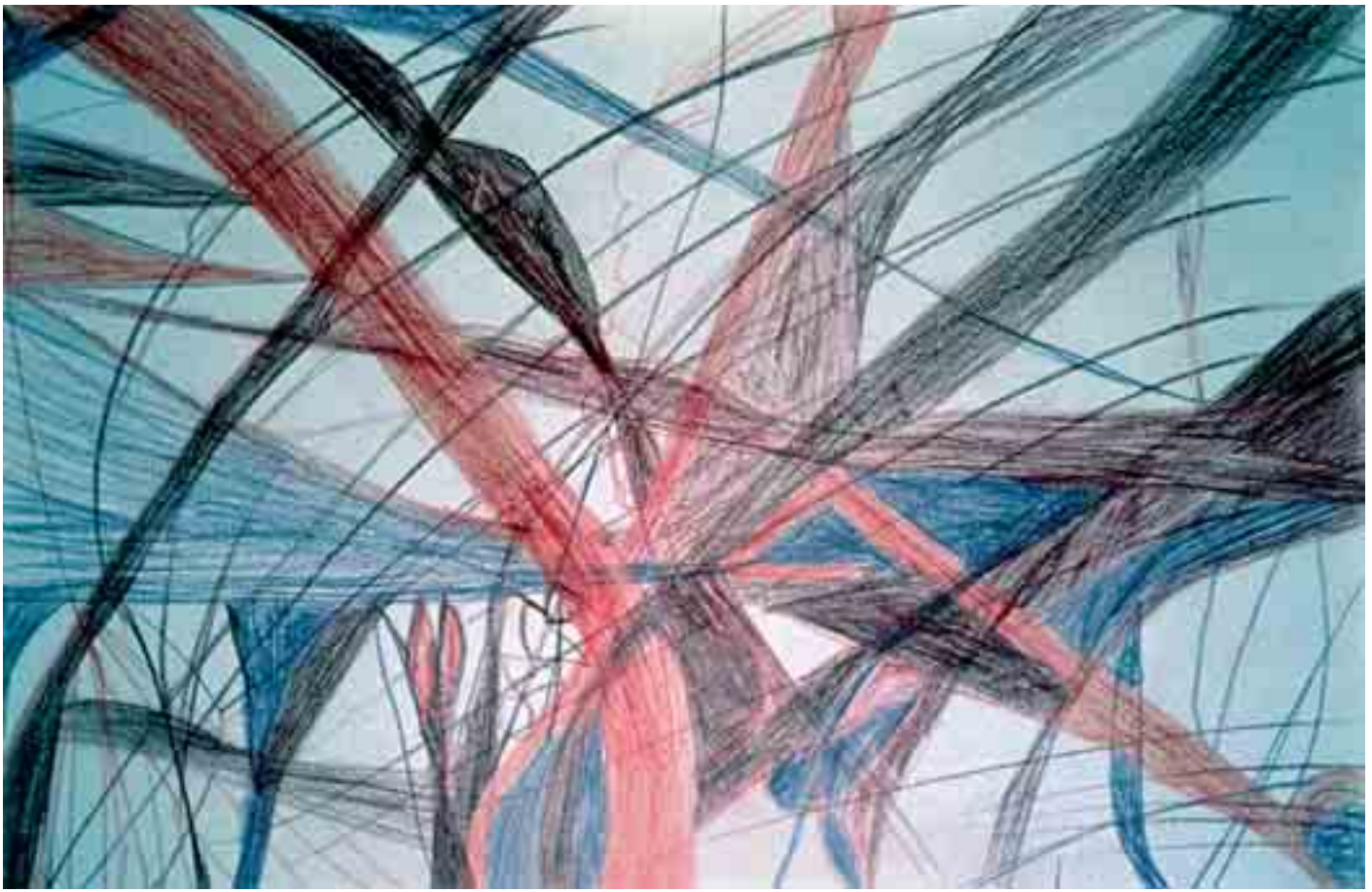

Figura 14
Portret de femeie - Actrița
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă,
compoziție de factură expresionistă cu o puternică notă de erotizare a imaginii.

Figura 15
Compoziție
Bărbat, 51 de ani,
parafrenie,
se remarcă aspectul naiv, infantil al desenului.

Figura 16
Spre lumină
Bărbat, 43 de ani, schizofrenie paranoidă, compoziție simbolică.

Figurile 17 a, b și c

Pe lângă plopii fără soț

Bărbat, 33 de ani, schizofrenie paranoidă, compoziții succesive, executate la intervale diferite de timp. Se constată sărăcirea și simplitatea lucrărilor ca urmare a deteriorării personalității bolnavului.

Figura 17 a

Figura 17 b

Figura 17 c

Figura 18
Peisaj
Femeie, 34 de ani,
schizofrenie paranoidă, leucotomie;
lucrare de factură normală, executată inaintea debutului bolii,
în stare de normalitate psihică.

Figura 19
Natură statică cu fructe
Femeie, 34 de ani,
schizofrenie paranoidă, leucotomie;
se remarcă schimbarea stilului după evoluția clinică a bolii și
intervenția leucotomiei,
lucrare ștearsă, săracă, infantilă.

Figura 20
Muzica sferelor
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism cronic, stare de euforie extazică,
compoziție simbolică-halucinatorie.

Figura 21
Visul cu lupul
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism cronic, depresie melancoliformă,
compoziție oniric-terifiantă, depresivă,
cu note expresioniste.

Figura 22
Ochii flăcărilor
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă,
compoziție simbolică de tip
neomorfic-antropomorfic,
delirant-halucinatorie.

Teme și compoziții

Impresia pe care o produce "întâlnirea cu arta psihopatologică" justifică încercarea de abordare estetică a acesteia. Principala valoare este dată de faptul că orice creație patoplastică produce asupra celui care o privește o impresie particulară, stranie, obligându-l să o înțeleagă.

Primul lucru care impresionează este tematica artei psihopatologice. De o mare diversitate, ea tratează cu predilecție "tematica experiențelor sufletești interioare" ale Nebuniei: trăiri delirante, halucinatorii, vise, conflicte nevrotice, complexe, frustrări etc. În toate lucrările persoana bolnavului ocupă o situație centrală, iar tematica tratată este expresia acestor experiențe personale.

Remarcăm teme preluate din Realitatea externă (peisaje, portrete, natură statică), iar modul de tratare al acestora traduce atitudinea bolnavului față de Lume, rezerva, teama, ruptura sau chiar refuzul de către aceasta al Realității externe.

Figura 23
Însingurare
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism cronic, depresie melancoliformă,
compoziție depresivă, sumbră.

Figura 24
Izgonirea din Paradis
Bărbat, 18 ani, criză de adolescență, bufeu delirant halucinator, compoziție simbolică castratoare, în care sunt proiectate propriile sale frustrări și conflicte.

Majoritatea temelor sunt expresia universului intrapsihic morbid și ele au un pronunțat caracter simbolic.

Modalitatea de tratare compozițională a ideilor tematice este deosebit de interesantă. Structura compozițională depinde, în mod evident, de capacitățile de expresie ale bolnavilor, de aptitudinile acestora. Unii dintre aceștia au talent plastic și realizează lucrări de o mare "forță expresivă" care produc o impresie estetică puternică. Alții, și aceștia sunt marea majoritate, folosesc desenul sau pictura pentru a ne "comunica" conținutul universului lor interior.

Maniera de lucru, ca stil artistic, diferă. În general se observă tendința de a reproduce sau realiza compozițional temele tratate într-o manieră artistică variată. Predomină, așa cum am exemplificat mai sus, lucrările simboliste, expresioniste, de factură suprarealistă,

Figura 25
Compoziție cu case
Bărbat, 19 ani,
hebefrenie,
aspect rigid, simetric, infantil.

Figura 26
Compoziţie
Bărbat, 44 de ani,
schizofrenie paranoidă,
aspect bizar, discordant al lucrării,
lipsă de coeziune compoziţională,
aspect de regresiune infantilă.

cubiste, dar şi cele de tip naturalist, primitiv sau infantil sau cele în manieră naivă.

Sintaxa compoziţională a lucrărilor poartă amprenta stilistică a formelor Nebuniei autorilor ei. Aparenta disociere sau organizarea neomorfică de factură simbolică este specifică schizofreniei (fig.26). La fel, este specifică acestei boli rigiditatea, răceala cromatică, regularitatea şi ordinea unei stilizări excesive (fig.25). În cazul bolnavilor de epilepsie, compoziţiile sunt bogate, încărcate, tratate minuţios, insistându-se pe detalii (fig.27). Cromatica lor este caldă, explozivă, şocantă.

O interesantă alternanţă a stilului o întâlnim la bolnavii cu psihoze afective. Tematica şi structura compoziţională sunt bogate,

încărcate și cu o cromatică caldă în stările de excitație maniacală (fig.28) devenind sărace, simple, cu o cromatică sumbră, rece, ștearsă, în cursul stărilor de depresie melancoliformă (fig.23).

Desenele și picturile bolnavilor nevrotici sunt mult mai apropiate, ca manieră de tratare compozițională, de stilul de lucru al artiștilor normali.

Figura 27
Peisaj cu rațe
Bărbat, 29 de ani,
epilepsie,
se remarcă aspectul incărcat,
tratarea minuțioasă, atentă la detalii.

Compoziția este organizată coerent, dar semnificația conținutului său este simbolică. Aceasta se datorează faptului că toate "compozițiile nevrotice" exprimă tematic situații conflictuale, frustrări, eșecuri complexe, angoase, vise (fig.24, fig.29, fig.30).

Alcoolicii ocupă la rândul lor o poziție aparte în galeria creațiilor patoplastice. Compozițiile lor sunt încărcate de o mare tensiune estetică de factură emoțional-afectivă în raport direct cu sentimentele de frustrare și excludere familială și socială a acestora. Temele sunt reprezentate, de regulă, prin vise terifiante, stări onirice și halucinatorii de factură catastrofică trăite în

Figura 28
Culesul grâului
Femeie, 53 de ani,
psihoză periodică maniaco-depresivă, acces maniacal,
compoziție euforică-expansivă.

cursul episoadelor de delirium tremens, imagini depresive de factură castratoare etc. Tonalitatea cromaticii este violentă, contrastantă (fig.31).

Se poate spune, din analiza artei psihopatologice că ceea ce determină stilul compozițional își are sursa în natura bolii psihice, creația picturală fiind expresia acesteia.

Figura 29
Disperare
Bărbat, 19 ani,
criză de adolescență (debut schizofrenie),
compoziție simbolic-expresionistă
de factură angoasantă.

Figura 30
Prăbușirea,
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism cronic, depresie melancoliformă,
compoziție simbolică, cu notă pronunțat
depresiv-castratoare.

Figura 31
Victimă,
Bărbat, 34 de ani,
alcoolism cronic, personalitate psihopatică,
tendințe homosexuale,
compoziție onirică terifiant simbolică.

Figura 32
Nud
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă,
compoziție simbolică,
tendință de abstractizare-schematism.

Estetica artei psihopatologice

Se poate vorbi despre o "estetică" în cazul artei psihopatologice? Credem că da și făcând această afirmație ne referim, în primul rând, la "impresia" pe care o produce întâlnirea cu arta psihopatologică, iar în al doilea rând la conținutul valoric al "categoriilor estetice" cuprinse în sfera acesteia.

Impresia produsă de întâlnirea cu arta psihopatologică este de fiecare dată puternică dar, în același timp, nuanțată. Picturile Nebunilor "vorbesc" și vorbind ele ne "dezvăluie" reversul umanului. Din aceste motive ele fie că ne atrag provocând curiozitatea, fie că le refuzăm. Acest al doilea caz se datorează faptului că Inconștientul nostru descoperă în ele ceea ce el "refuză să vadă" sau "refuză să știe" despre el și la el. Întâlnirea cu arta psihopatologică "vorbește" Inconștientului celui care "privește". Tensiunea conținutului lucrărilor de artă psihopatologică exprimă într-o manieră simbolică "problematica" sufletească a bolnavului psihic care este "transferată" asupra celui care privește. În funcție de tematică, privitorul va "simți" o "înstrăinare" care va face ca arta psihopatologică să i se pară bizară, incomprehensibilă. În alte situații, spectatorul poate "descoperi" în lucrările de artă psihopatologică "teme comune" cu care să se identifice, recunoscându-le ca pe "ceva personal".

Figura 33
Încremenire
Bărbat, 19 ani,
criză de adolescență (debut schizofrenie)
compoziție simbolic expresionistă, imagine a angoasei.

În ceea ce privesc "categoriile estetice" întâlnite în arta psihopatologică, acestea sunt direct legate de modificarea structurii sufletești a persoanei bolnavului respectiv. Distingem în sensul acesta următoarele:

- *angoasă* / *extaz* la bolnavii epileptici sau la cei cu tulburări afective,
- *terifiant* / *expansivitate* la bolnavii cu tulburări psihice din sfera epilepsiei,
- *oniric* / *real* la alcoolici și nevrotici,
- *tragic* / *comic* la personalitățile psihopatice și isterici,
- *ermetic* / *bizar* la schizofrenici.

Figura 35
Portret de femeie
Femeie, 35 de ani,
psihoză periodică
maniaco-depresivă,
acces depresiv,
aspect compozițional sumbru,
trist, rece, încremenit.

Figura 36
Portret de femeie
Femeie, 35 de ani,
psihoză periodică
maniaco-depresivă,
acces maniacal
aspect compozițional expansiv,
deschis, cald.

Figura 34
Viziune apocaliptică
Bărbat, 37 de ani,
epilepsie,
compoziție simbolică, catastrofică,
cu un mare conținut emoțional, exploziv.

Ceea ce face ca lucrările de artă psihopatologică să se încadreze într-o anumită categorie estetică este dat de modelul de transformare al personalității, de forma clinico-psihiatrică a bolii psihice, în final de "stilul Nebuniei".

Un ultim aspect care se discută este reprezentat de cromatica picturilor bolnavilor psihici. Culoarea este expresia conținutului emoțional-afectiv și ea reprezintă un prețios indicator al sensibilității și stării de dispoziție a "bolnavului-artist".

Epilepticii preferă culorile fierbinți, explozive, roșul, oranjul, galbenul (fig.34). Bolnavii cu tulburări afective utilizează culorile în raport cu starea lor emoțională; culori calde, stridente (roșu, verde, galben) în cazul stărilor maniacale sau culori reci, șterse, sumbre (negru, violet închis, gri, albastru) în cazul stărilor depresiv-melancoliforme (fig.35, fig.36). Schizofrenicii utilizează o cromatică bizară, amestecată, distonantă, adesea rece sau chiar ștearsă (fig.32).

Alcoolicii folosesc culori contrastante: negru, gri sau roșu, albastru pe care le asociază. In cazul nevroticilor culoarea este sintonă cu tonalitatea emoțională a situațiilor conflictuale, psihotraumatizante, a frustrărilor și complexelor pe care le exprimă (fig.33). În desenele oligofrenilor cromatica este săracă, ștearsă, ca de altfel și compozițiile acestora.

Toate aceste aspecte discutate se regăsesc în desenele și picturile bolnavilor psihici. Fiecare afecțiune psihiatrică are stilul său specific, tematica și maniera sa compozițională, pe care vom încerca să le prezentăm sistematic, în cele ce urmează.

Stilurile artei psihopatologice

1) Personalitățile anormale

Personalitățile anormale grupează indivizi cu tulburări de caracter și comportament, psihopați, perverși sexuali, personalități dizarmonice etc. Un mare procent din această categorie sunt alcoolici, toxicomani sau cu tulburări nevrotice. Pentru mulți dintre aceștia, creația artistică poate reprezenta un "refugiu" sau o "compensare" cu efect catartic. Temele compoziționale sunt expresia propriilor lor structuri morbide, pulsiunilor acestora. Frapează forța expresivă și capacitatea de comunicare directă a acestei categorii de persoane.

Agresivitatea, egocentrismul, rigiditatea afectivă se pot remarca în "Autoportretul" (fig.39) unui bărbat de 39 de ani, psihopat.

Figura 37
Autoportret-travestit feminin
Bărbat, 34 de ani,
homosexual.

Tendințele homosexuale sunt sursa unor frecvente teme compoziționale. În lucrarea "Autoportret" (fig.37), autorul, un bărbat de 34 de ani, fără ocupație, cu studii medii incomplete, agresiv și cu tendințe homosexuale, s-a reprezentat pe sine în postura de "Travestit feminin".

Deosebit de expresivă este creația picturală a unui bărbat de 34 de ani cu nivel cultural mediu, contabil, homosexual cu tulburări nevrotice și alcoolism. Acesta reproduce în pictură unul din visele sale care se repetă frecvent și-l neliniștesc (fig.38 a, fig.38 b, fig.38 c). Compozițiile cu caracter simbolic sunt scene terifiante care-l reprezintă pe subiect "atacat" de "pisici", simbol al agresivității, cărora nu li se poate opune. Un alt bărbat de 29 de ani, psihopat cu un mare potențial impulsiv-agresiv, proiectează în lucrarea "Portret de bărbat" (fig.40) imaginea grotesc-caricaturală a propriilor sale reprezentări pulsionale sadic-agresive ale "persoanei umane".

Figurile 38 a, b și c
Visul cu pisici
Bărbat, 34 de ani, homosexual, alcoolism și tulburări nevrotice.

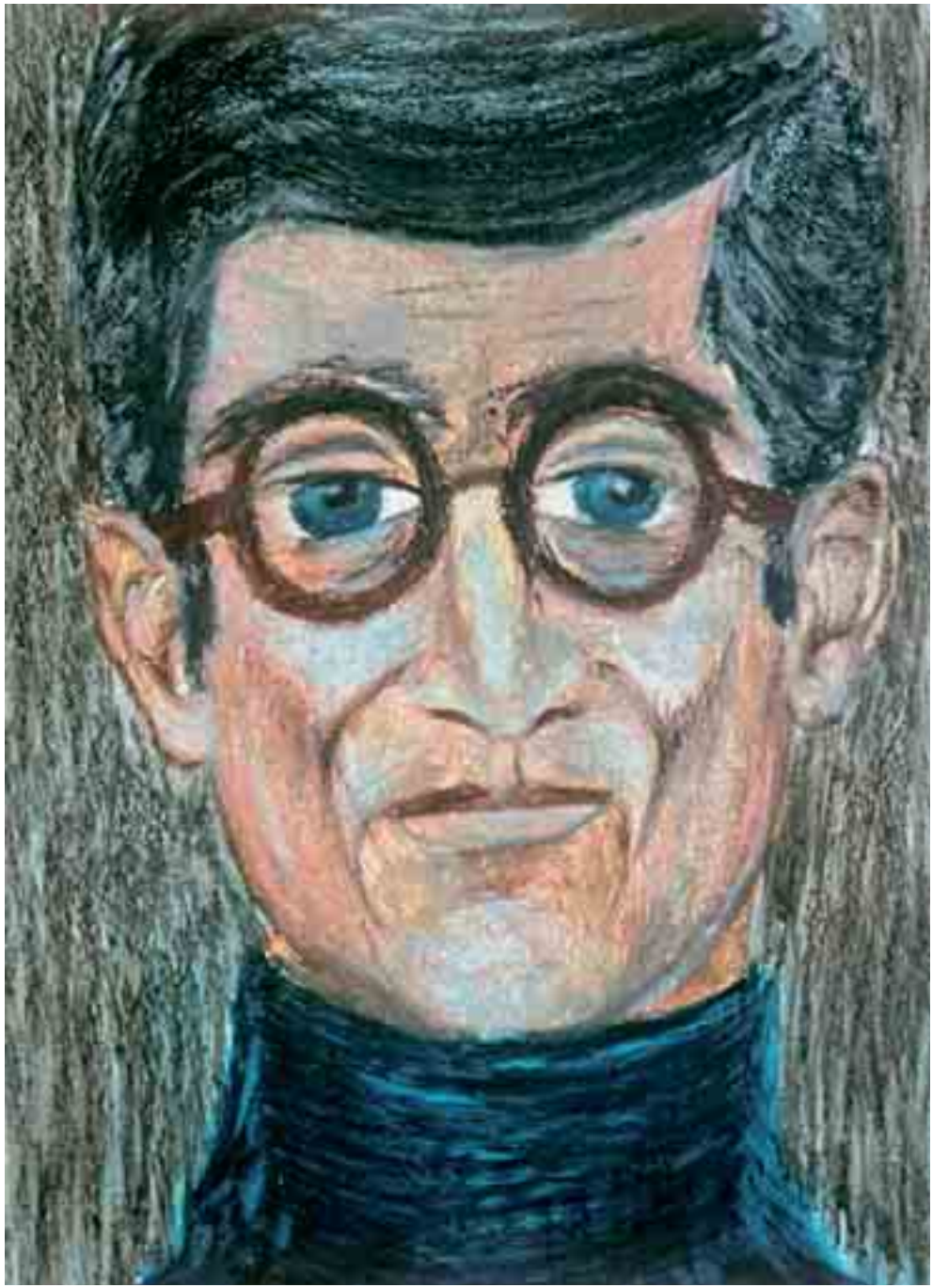

Figura 39
Autoportret
Bărbat, 39 de ani,
psihopatie.

Figura 40
Portret de bărbat
Bărbat, 29 de ani, psihopatie impulsivă, potențial agresiv crescut.

Figura 41
Scara
Femeie, 19 ani,
nevroză depresivă.

2) Nevroză și creație

Nevroza, ca de altfel și psihozele, reprezintă una dintre sursele majore ale creației artistice. În cazul nevrozelor, creația artistică este un act proiectiv și cu efect catartic, având prin aceasta un pronunțat caracter terapeutic. Tematica bolnavilor nevrotici exprimă într-o manieră simbolică psihotraumatisme, conflicte și frustrări interiorizate, complexe ideo-afective. Vom prezenta câteva cazuri de bolnavi și lucrările lor în raport cu nevroza.

0 tânără de 19 ani, în urma eșecului la examenul de admitere în facultate, face o nevroză depresivă, cu sentimentul inutilității, complexe de inferioritate, apatie, coșmare. Una dintre lucrările sale reprezentative este "Scara" (fig.41), compoziție simbolică extrem de expresivă cu semnificație directă în legatură cu eșecul suferit. "Scara" unește "Paradisul", zona cheii succesului, de sus, cu "Iadul", zona de jos a eșecului și suferinței. Bolnava încearcă "să urce scara" dar "treptele se rup" și ea sfârșește prin "a cădea în Iad".

Un bărbat de 18 ani, cu studii medii încheiate, prezintă tulburări nevrotiforme multiple în contextul unei crize de adolescență. Conflicte cu tatăl, personalitate dominant-represivă și castratoare. Situație oedipiană nerezolvată. Bolnavul își desenează "visele" (fig.42) care au o tematică terifiant-angoasantă. Deosebit de expresivă este lucrarea "Jertfă adusă demiurgului" (fig.43). Desenul îl reprezintă pe "Tatăl" în postura de zeu dominant și autoritar, rece și tiranic, iar la picioarele lui pe "Fiul" care-i oferă ca "jertfă" propriul său "braț". Lucrarea "Autoportret" (fig.44) este reprezentarea simbolică a persoanei bolnavului sub forma fragilă a unui castel din cărți de joc.

Figura 42
Vis
Bărbat, 18 ani.

Figura 43
Jertfă adusă Demiurgului
Bărbat, 18 ani.

Bărbat de 22 de ani, cu nivel de cultură mediu, tehnician, frecvente conflicte și dificultăți de adaptare la locul de muncă și cu logodnica sa, agravate de decesul tatălui de care era foarte atașat. Bolnavul a desenat în cursul spitalizării câteva compoziții inspirate din tematica viselor sale nevrotice, lucrări cu conținut conflictual, simbolic, foarte expresive: "Infidelitate" (fig.45), "Împăcarea" (fig.46) și "Moartea tatălui" (fig.47).

Figura 44
Autoportret
Bărbat, 18 ani.

Bărbat de 19 ani în plină criză de adolescență prezintă tulburări de comportament, bizarerii, personalitate schizoidă, pe fondul cărora se dezvoltă un tablou clinic nevrotiform polimorf. Și-a pierdut mama la o vârstă fragedă, fiind crescut de un tată tiranic, autoritar. Prezintă tulburări de maturizare afectivă a personalității, complexe de inferioritate. Foarte talentat pentru desen și pictură, a lucrat în cursul spitalizării compoziții simbolice, de o mare expresivitate, având ca tematică propriile sale complexe, psihotraumatisme și frustrări. Lucrarea "Autoportret" (fig.49) este imaginea expresivă a angoasei. "Descompunere" (fig.48) este o imagine, în manieră suprarealistă, a "dezagregării de sine". "Cerșetoarea" (fig.50), "Portret" (fig.51) și "Complex de inferioritate" (fig.52) sunt expresia complexelor nevrotice ale bolnavului. Într-o serie de lucrări intitulate "Portret de bărbat" (fig.53 a, fig.53 b) sunt reprezentări simbolice-expresive ale angoasei, depresiei și disperării.

Figura 45
Infidelitate
Bărbat, 22 de ani, nevroză.

Figura 46
Împăcarea
Bărbat, 22 de ani,
nevroză.

Figura 47
Moartea tatălui
Bărbat, 22 de ani,
nevroză.

Figura 48
Descompunere
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă, tablou nevrotic polimorf.

Figura 49
Autoportret
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă, tablou nevrotic polimorf.

Figura 50
Cerșetoarea
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă,
tablou nevrotic polimorf.

Figura 51
Portret
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă,
tablou nevrotic polimorf.

Figura 52
Complex de inferioritate
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă,
tablou nevrotic polimorf.

Figura 53 a
Portret de bărbat
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă,
tablou nevrotic polimorf.

Figura 53 b
Portret de bărbat
Bărbat, 19 ani,
personalitate schizoidă,
tablou nevrotic polimorf.

Figura 54
Atacul păsării de pradă
Bărbat, 32 de ani,
homosexualitate, alcoolism.

3) Alcoolismul și pictura

Desenele și picturile bolnavilor alcoolici impresionează putenic. Ele au o mare încărcătură emoțională, în special de tonalitate expansivă sau depresivă. Sunt expresive și reproduc trăiri onirice sau experiențe psihotraumatizante fantastice, terifiante, trăite de aceștia.

Bărbat de 32 de ani, cu nivel cultural mediu, contabil, tendințe homosexuale, este un consumator cronic de alcool. Prezintă tulburări psihice specifice. Cu aptitudini pentru pictură, a reprodus în cursul spitalizării scenele onirice terifiante din cursul unui episod de delirium tremens. Lucrările sale, de o mare expresivitate și cu o cromatică violentă sunt direct legate de aceste trăiri: "Atacul păsării de pradă" (fig.54), "Victimă" (fig.31/pag.35) și "Prăbușire" (fig.55).

Bărbat de 37 de ani, nivel cultural mediu, tehnician într-o întreprindere minieră. Alcoolism cronic, depresie melancoliformă survenită în urma divorțului. O criză de delirium tremens, vise terifiante, episoade halucinatorii. Talentat la desen și pictură, în timpul spitalizării a pictat aceste trăiri din cursul episoadelor de delirium tremens, halucinații și vise terifiante, cu o puternică notă expresivă. Lucrările sale au un puternic conținut tensional afectiv, cu o mare forță de expresie. "Coșmar" (fig.4/pag.13) reproduce un vis terifiant oniro-halucinator cu tematică de urmărire-persecuție. Starea depresiv-melancoliformă este reprezentată în lucrările "Însingurare" (fig.56) și "Abandon" (fig.57) care au ca temă conflictele familiale și divorțul bolnavului. Lucrările care reproduc trăirile delirant-halucinator-dereiste din cursul fazei de delirium tremens sunt de o mare expresivitate și încărcate simbolic: "Infernul" (fig.58), "Cataclism cosmic" (fig.59) și "Singur în noapte" (fig.60).

Figura 55
Prăbușire
Bărbat, 32 de ani,
homosexualitate, alcoolism.

Figura 56
Însingurare
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

Figura 57
Abandon
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

Figura 58
Infernul
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

Figura 59
Cataclism cosmic
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

Figura 60
Singur în noapte
Bărbat, 37 de ani,
alcoolism, depresie.

4) Epilepsia și creația plastică

Este cunoscut faptul că epilepticii au înclinații către artă, ca și alcoolicii. Pictura epilepticilor are un stil particular. Creațiile lor sunt încărcate, minuțios executate, cromatica explozivă, caldă, puternic contrastantă. Temele sunt de regulă naturiste cu o pronunțată notă impresionistă.

Bărbat de 29 de ani, nivel cultural elementar, muncitor minier, prezintă crize de epilepsie cu tulburări caracteriale și de comportament. Lucrările sale sunt de predilecție peisaje. Compoziție încărcată, naivă, cu o tonalitate emoțională puternic accentuată, cromatica violentă: "Pădure cu vulpe" (fig. 8/pag.16), "Apus de soare" (fig.61), "Lan de grâu" (fig.62), "Peisaj" (fig.63). Toate lucrările au o puternică notă impresionistă.

Figura 61
Apus de soare
Bărbat, 29 de ani,
epilepsie.

Figura 62
Lan de grâu
Bărbat, 29 de ani,
epilepsie.

Figura 63
Peisaj
Bărbat, 29 de ani,
epilepsie.

5) Psihozele și arta psihopatologică

Bolnavii psihotici reprezintă categoria cea mai productivă, cea mai complexă, mai originală și mai interesantă în ceea ce privește arta psihopatologică. Creațiile lor picturale, de un mare polimorfism, exprimă o realitate sufletească stranie, profund diferită de cea considerată normală. Este imaginea lumii delirurilor, a halucinațiilor, a imaginarului morbid, a transformărilor emoțional-afective. În egală măsură ei "ne arată" lumea lor interioară și prin aceasta "deschid" accesul înțelegerii transformării patologice a personalității lor. În sensul acesta se disting două categorii principale de bolnavi: bolnavii cu psihoze afective și bolnavii schizofrenici.

Figura 64 a
Îndrăgostiți
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 64 b
Portret de femeie
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 64 c
Contemplând propria moarte
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 64
Îndrăgostiți
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figurile 65 a și b
Autoportrete
Femeie, 35 de ani,
psihoză maniaco-depresivă,
acces maniacal.

Femeie de 35 de ani, nivel cultural elementar, casnică, cu multiple internări pentru Psihoză maniacă-depresivă. În cursul spitalizărilor, bolnava obișnuia să deseneze autoportrete. Acestea exprimă fidel starea de dispoziție afectivă din cursul psihozei. În fază maniacală "Autoportretele" sunt simple, cu o tonalitate deschisă, comunicativă, cromatica caldă, subliniindu-se elementele cu simbolică erotică (ochi, gură, păr etc.) (fig.65 a, fig.65 b, fig 66 c). În cursul fazelor de depresie melancoliformă, "Autoportretele" sunt sumbre, triste, reprezentate în culori închise, reci (fig.66 a, fig.66 b, fig.66 c). În cursul stărilor mixte, "Autoportretele" bolnavilor împrumută ca manieră de tratare figurativă și în ceea ce privește cromatica, elemente de la cele două forme precedente (fig.67 a, fig.67 b).

Figura 66 c
Autoportret
Femeie, 35 de ani,
psihoză maniaco-depresivă,
acces depresiv-melancoliform.

Figurile 66 a și b
Autoportrete
Femeie, 35 de ani,
psihoză maniaco-depresivă,
acces depresiv-melancoliform.

Figura 67 a
Autoportrete
Femeie, 35 de ani,
psihoză maniaco-depresivă, stare mixtă.

Figura 67 b
Autoportrete
Femeie, 35 de ani,
psihoză maniaco-depresivă,
stare mixtă.

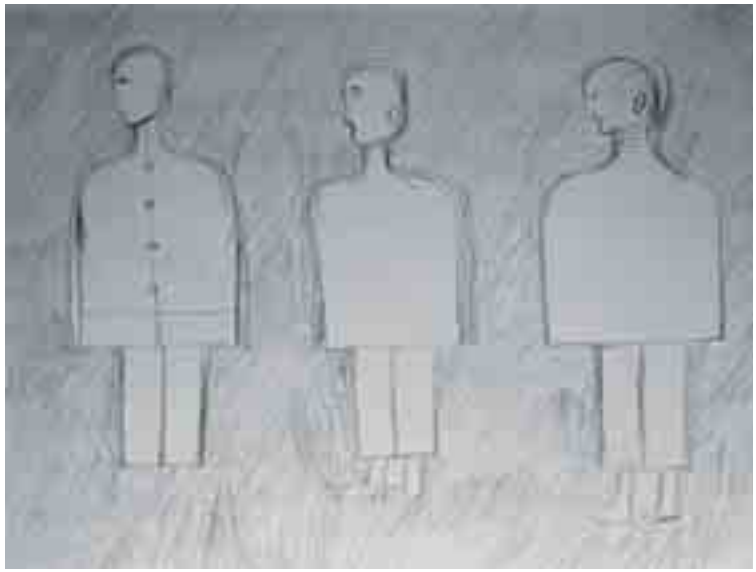

Figura 68
Oameni
Bărbat, 16 ani,
hebefrenie.

Figura 69
Cai
Bărbat, 16 ani,
hebefrenie.

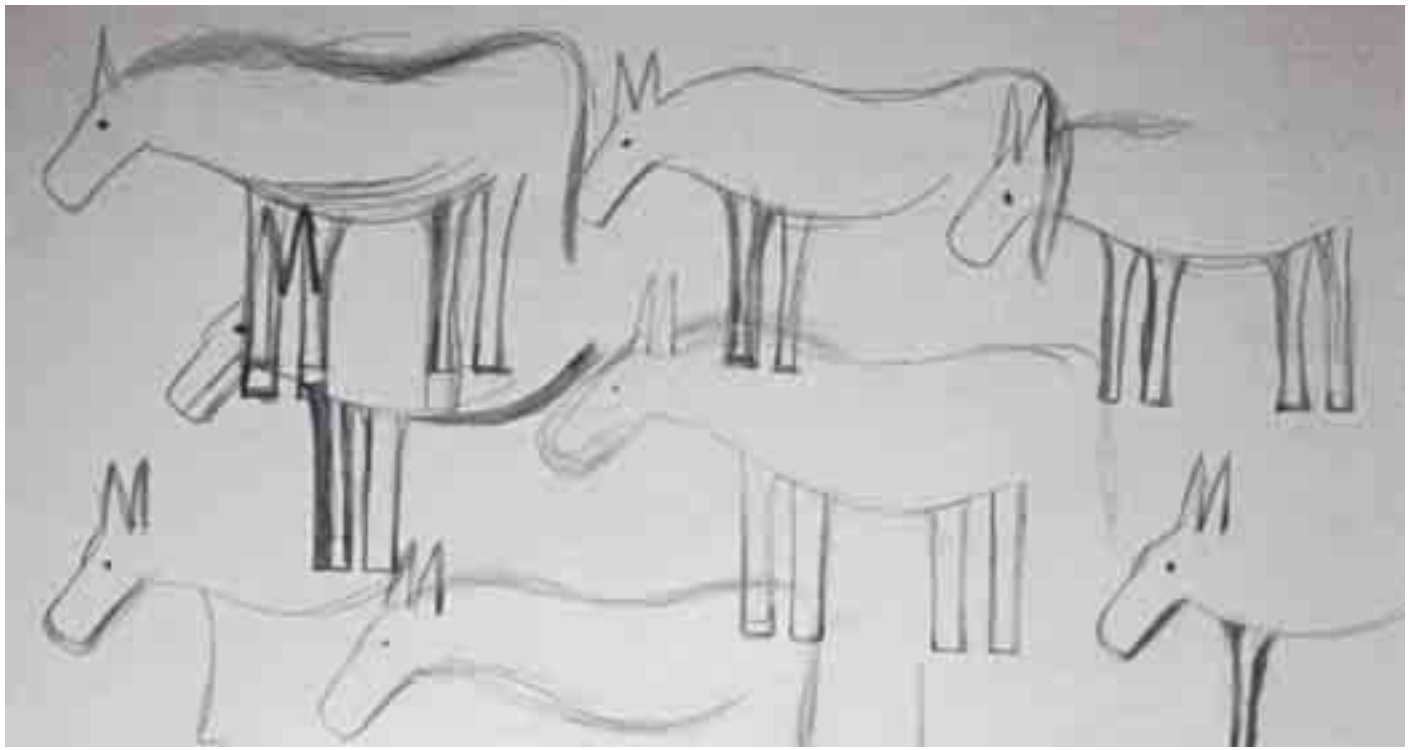

5.2 Schizofrenia și arta psihopatologică

Schizofrenia este psihoza care oferă cea mai largă paletă tematică și compozițională de lucrări de artă psihopatologică; lucrări simbolice, stilizat-ornamentale, lucrări care amintesc de pictura primitivilor sau ale copiilor, lucrări de inspirație delirant-halucinatorie, creații bizare-fantastice etc. Vom prezenta în continuare aceste categorii de lucrări de artă psihopatologică.

a) Desene cu caracter primitiv sau infantil

Aceste compoziții sunt expresia unor fenomene de regresiune a personalității schizofrenicilor în formele grave, sau cu evoluție cronică a bolii. Desenele acestor bolnavi amintesc prin forma lor desenele primitivilor sau ale copiilor.

Bărbat de 16 ani, cu nivel cultural elementar, hebefrenie, desenează compoziții stereotipe, simple, stilizate care amintesc de picturile rupestre primitive: "Oameni" (fig.68) și "Cai" (fig.69).

Bărbat de 44 ani, cu nivel cultural superior, fost învățător, cu o formă cronică de schizofrenie, deteriorarea personalității severă, desenează compoziții cu aspect bizar, discordante, lipsite de o coeziune, care amintesc de desenele copiilor: "Peisaj cu oameni" (fig.70), "Compoziție" (fig.71).

Figura 70
Peisaj cu oameni
Bărbat, 44 de ani,
schizofrenie.

Figura 71
Compoziție
Bărbat, 44 de ani,
schizofrenie.

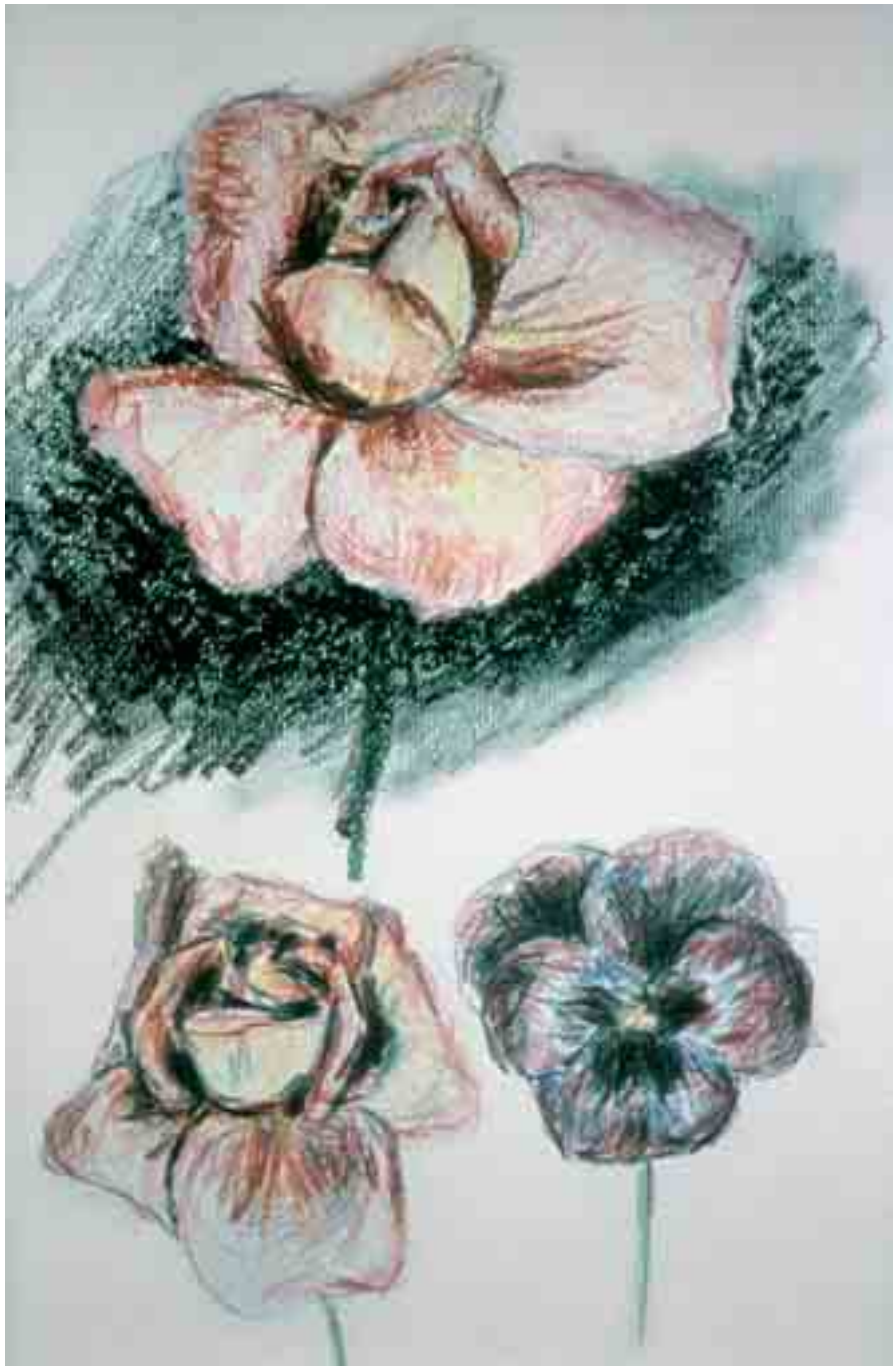

Figura 72
Flori
Bărbat, 35 de ani,
schizofrenie paranoidă.

b) Desene disociate, discordante

Acestea sunt lucrări plastice cu o tematică destul de greu de precizat. Compoziții confuze, lipsite de coerență, de factură disociat-discordantă, specifice schizofreniei.

Bărbat, 35 de ani, cu nivel de cultură superior, fost inginer, schizofrenie paranoidă. Desenul acestuia "Flori" (fig.72) este o compoziție bizară, deși executată cu talent.

Bărbat, 33 de ani, cu nivel cultural mediu, fost muzicant instrumentist, schizofrenie cronică cu o marcată deteriorare a personalității, a produs lucrări cu caracter disociat-discordant, bizare compozițional: "Cap de om" (fig.73), "Omul și muzica" (fig.74), "Compoziție" (fig.75).

Figura 73
Cap de om,
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie.

Figura 74
Omul și muzica,
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie.

Figura 75
Compoziție,
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie.

c) Desene stilizat-simbolice

Arta psihopatologică a schizofrenicilor are tendințe de reprezentare stilizată, rigid-stereotipă, de factură ornamentală închisă, ca expresie a retragerii în sine, imagine simbolică a "universului autist" al acestor bolnavi.

Bărbat de 35 de ani, nivel cultural mediu, tehnician cu diagnosticul de schizofrenie paranoidă, a desenat numeroase lucrări cu caracter stilizat-ornamental, "închise", simetrice, rigide. În bogata creație a bolnavului reținem seria de "Portrete" (fig.76 a, fig.76 b, fig.76 c, fig.76 d) care exprimă o regresiune către formele arhaice ale artei precolumbiene, "Mandale", imagini ornamental-simbolice ale

Figurile 76 a, b și c
Portrete
Bărbat, 35 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 76 d
Portrete
Bărbat, 35 de ani, schizofrenie paranoidă. Perioada de debut a bolii - trecerea de la maniera normală de expresie la "stilul schizofrenic".

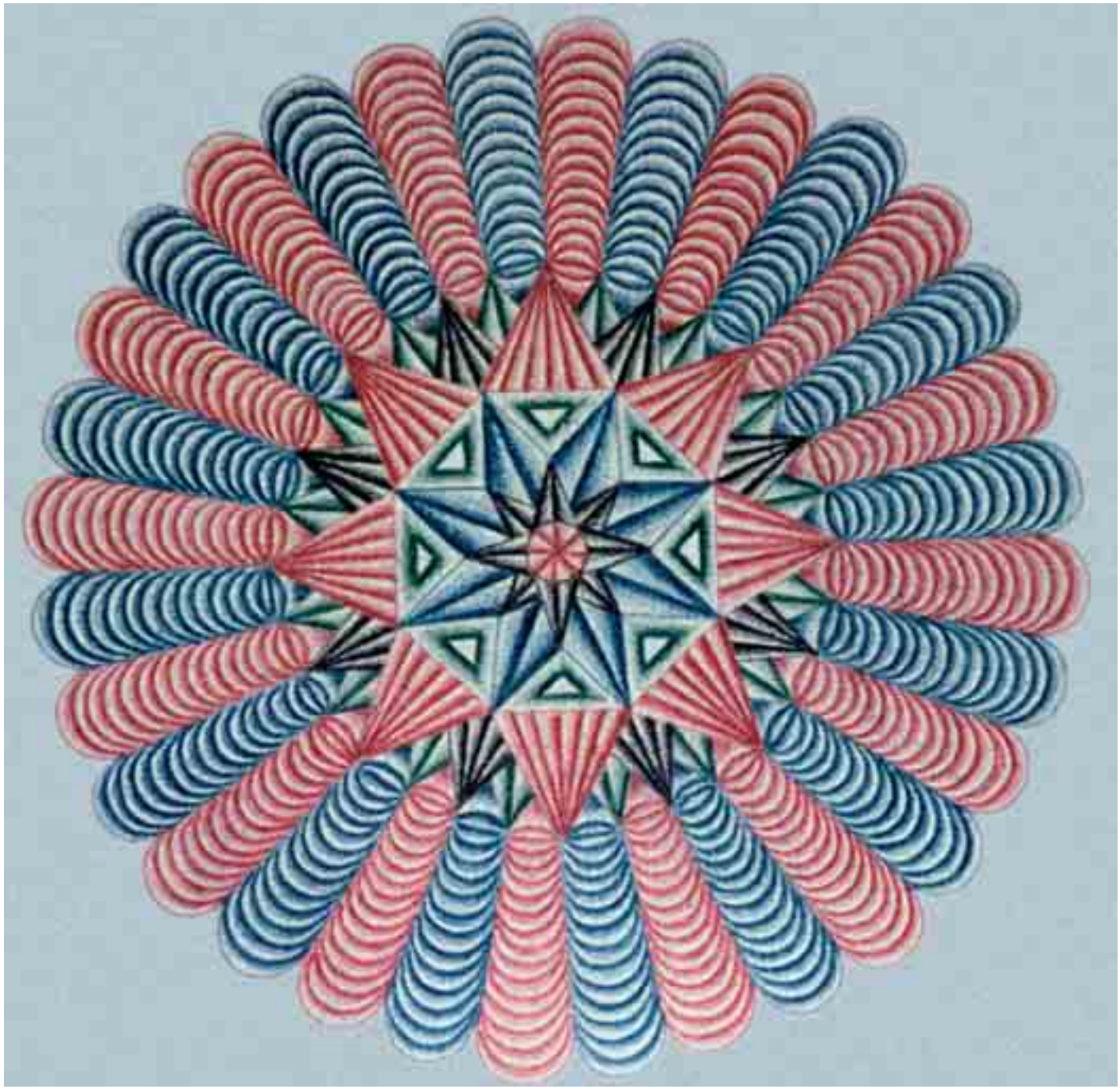

universului său autist, închis în sine (fig.77 a, fig.77 b, fig.77 c), precum și lucrări simbolice stilizate ca "Bufnița" (fig.78) și "Omul-floare" (fig.79), remarcăm perfecta lor execuție artistică, caracterul decorativ-ornamental și simbolic.

Bărbat de 43 de ani, nivel cultural superior, fost economist, cu schizofrenie cronică, a desenat mult în cursul spitalizării. Compozițiile sale sunt reprezentări simbolic-stilizate, rigide, stereotipe, reci ca în cazul lucrării "Compoziție în doi"(fig.80), care amintește de formele artei moderne, cu tendință la abstractizare.

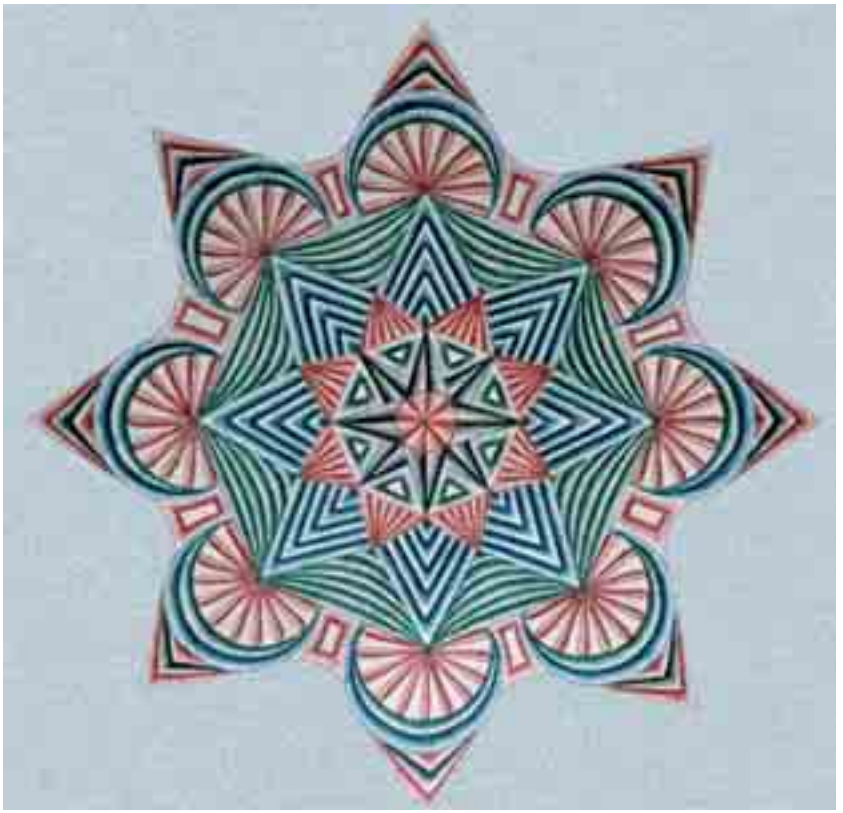

Figurile 77 a, b și c
Mandale
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 78
Bufnița
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie paranoidă.

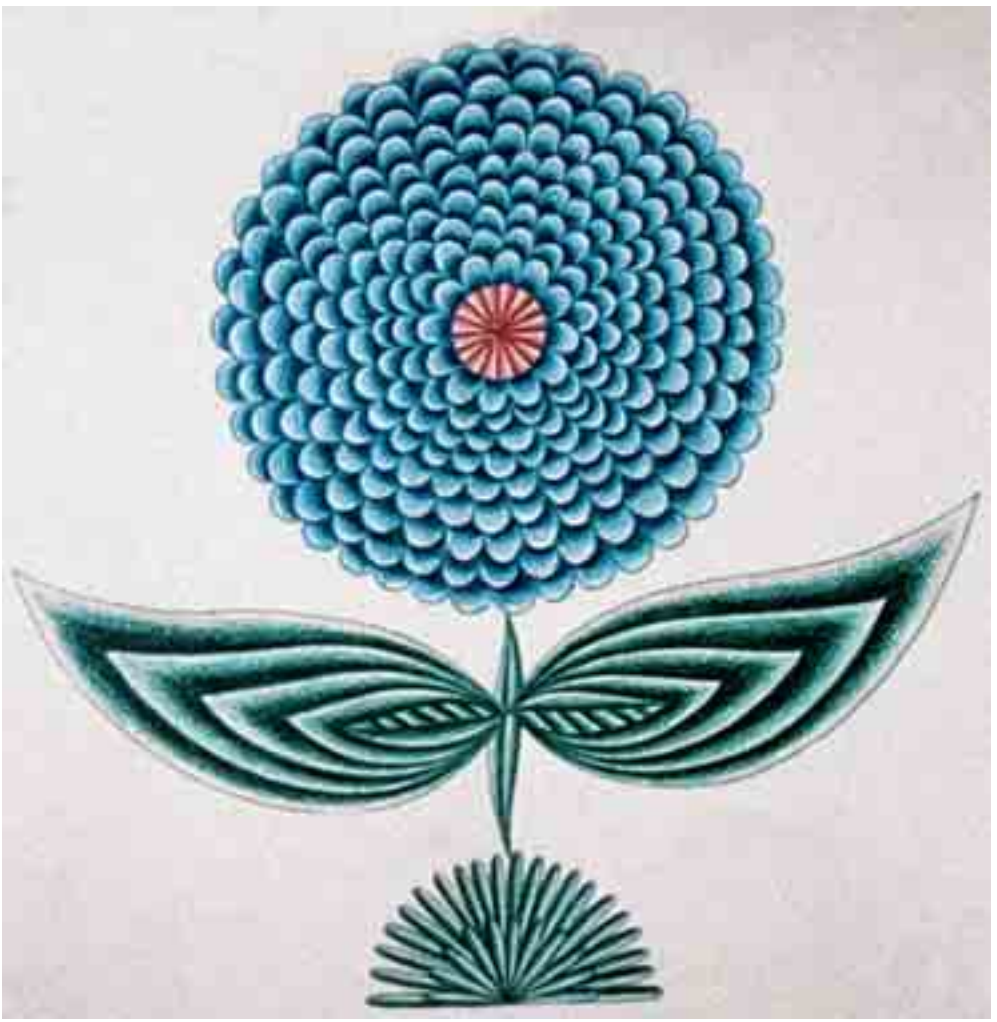

Figura 79
Omul-floare
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 80
Compoziție în doi
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie.

Figura 81
Autoportret
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 82
Femeie în interior
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

d) Reproducerea "imaginii de sine"

O temă frecventă în pictura schizofrenicilor o reprezintă reproducerea "imaginii de sine", care exprimă transformările personalității bolnavilor-artiști.

Femeie, 45 de ani, cu nivel cultural superior, a lucrat înainte de îmbolnăvire ca inginer agronom. Schizofrenie paranoidă cu evoluție cronică. Printre lucrările sale un loc important îl ocupă portretele de femei în care-și proiectează propriile sale experiențe psihotice (fig.83), cu caracter bizar, închidere autistă "Autoportret" (fig.81), "Marea zeiță" (fig.3/pag.10), "Femeie în interior" (fig.82) și "Eul din mine" (fig.84).

Figura 84
Eul din mine
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 83
Nud
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figurile 85 a, b, c
Portete de femei
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Deosebit de semnificative ca model schizofrenic de factură expresionistă, sunt reprezentările "imaginii femeii" la o bolnavă de 42 de ani, cu nivel cultural superior, diagnosticată cu schizofrenie paranoidă: "Actrița" (fig.14/pag.20), "Portrete de femei" (fig.85 a, fig.85 b, fig.85 c), "Maternitate" (fig.86). Nu lipsesc nici reprezentările neomorfice de factură teratologică: "Femeia cu șase capete" (fig.87), "Femeia-monstru" (fig.88), "Femeia-lup" (fig.89).

Aceeași bolnavă de 42 de ani, fostă actriță, cu diagnosticul de schizofrenie paranoidă, redă în desenele și picturile sale imagini simbolice neomorfice cu caracter ireal, fantastic: "Personaje" (fig.90), "Peisaj cu dragon" (fig.91), "Sirena" (fig.92), "Balaur" (fig.93). Lucrările sale au un pronunțat caracter de simbolică erotico-sexuală.

Figura 86
Maternitate
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 87
Femeia cu șase capete
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 88
Femeia monstru
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 89
Femeia lup
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 90
Personaje
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 91
Peisaj cu dragon
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 92
Sirena
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 93
Balaur
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 94
Șerpii
Femeie, 42 de ani,
schizofrenie paranoidă.

e) Creațiile simbolice

Acestea, de o mare varietate tematică, ne amintesc de lumea viselor. Deosebit de semnificative sunt "Șerpii" (fig.94), lucrare a unei bolnave de schizofrenie paranoidă, "Măștile și cărțile de joc" (fig.95) și "Spirala în sferă" (fig.96), lucrări ale unui bolnav de schizofrenie paranoidă, "Arborele" (fig.97) și "Pădure" (fig.98), lucrări ale unei bolnave cu schizofrenie paranoidă, "Muzica florilor" (fig.99) și "Peisaj" (fig.100), lucrări ale unei bolnave cu schizofrenie paranoidă, în fine "Omul-măr" (fig.101) și "Omul-robot" (fig.102), executate de un bolnav cu schizofrenie cronică.

Figura 95
Măștile și cărțile de joc
Bărbat, schizofrenie paranoidă.

Figura 96
Spirala în sferă
Bărbat, schizofrenie paranoidă.

Figura 97
Arbore
Femeie, 44 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 99
Muzica florilor
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 98
Pădure
Femeie, 44 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 100
Peisaj
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 101
Omul - măr
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie.

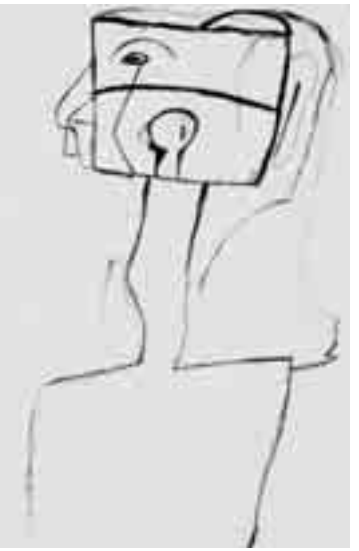

Figura 102
Omul - robot
Bărbat, 33 de ani,
schizofrenie.

f) Lucrări de inspirație delirant-halucinatorie

Acestea sunt cele mai interesante și cele mai complexe tematic. Ele reprezintă, într-o manieră înlănțuită, evoluția clinică a bolii: derealizare, depersonalizare, proiecția în imaginarul morbid al unei lumi interioare, universul autist al schizofrenicilor, așa cum se poate vedea din următoarele trei cazuri.

Femeie de 32 de ani cu nivel cultural superior, prezintă halucinații vizuale și auditive ("se află sub influențe cosmice ostile"), delir fantastic expansiv extrem de bogat și productiv ("a călătorit pe alte planete"), depersonalizare (este "Doamna Neagră" din Sonetele lui Shakespeare, "Beatrice", "Soția lui Alexandru Macedon", "Jeanne d'Arc"), derealizare, variații ale dispoziției afective. Toate acestea se regăsesc în picturile sale: "Autoportret - Doamna Neagră din Sonete" sau "Regina lui Shakespeare" (fig.103), "Autoportret - Jeanne d'Arc" (fig.104), "Dante și Beatrice priviți de bolnavă" (fig.105), "Infernul dragostei" (fig.106), "Dante și Beatrice în Infernul dragostei" (fig.107). Teme care exprimă derealizarea: "Extaz" (fig.108), "Meditație" (fig.109), Lacrimi de sânge" (fig.110). Teme delirant-halucinatorii: "Descompunere 1" (fig.111), "Descompunere 2" (fig.112), "Călătorie pe planeta cu doi sori" (fig.113), "Călătorie spre soare" (fig.114), "Salutări de pe planeta albastră" (fig.115), "Moartea soțului meu Alexandru Macedon" (fig.116 a, fig.116 b, fig.116 c).

Figura 103
Autoportret-Doamna Neagră din Sonete sau Regina lui Shakespeare
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 104
Autoportret-Jeanne d'Arc
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

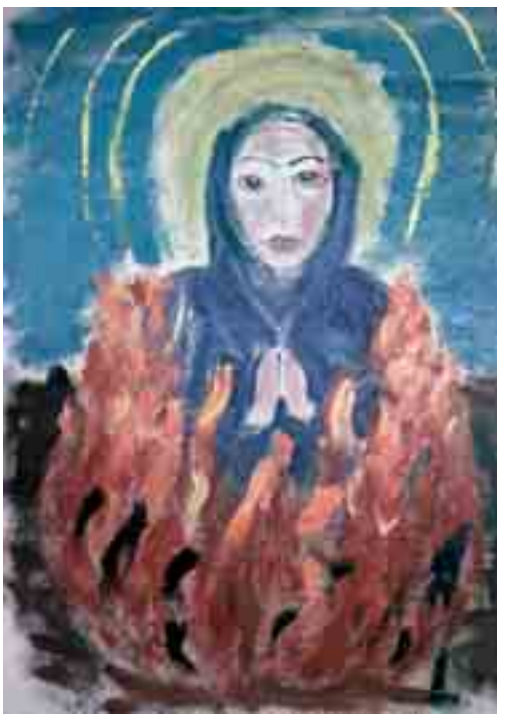

Figura 105
Dante și Beatrice priviți de bolnavă
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 106
Infernul dragostei
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Femeie de 45 de ani, cu nivel cultural superior, foarte dotată pentru desen și pictură, cu diagnosticul de schizofrenie paranoidă, prezintă un delir de urmărire și persecuție cu halucinații, teme pe care le regăsim reprezentate simbolic în lucrările sale "Gândacii roșii din curte" (fig.122) și "Interior cu fantoma din tablou" (fig.123), simbolul "urmăritorilor" ei fantasmatic-halucinatori.

Bărbat, 43 de ani, cu nivel cultural superior, foarte dotat pentru pictură, având diagnosticul de schizofrenie paranoidă, prezintă un delir de persecuție și urmărire, dedublarea personalității, închidere în sine autistă, așa cum se poate vedea în lucrările sale: "Autoportret" (fig.117), "Interiorul meu cu stafii" (fig.118), "Eu și capetele mele" (fig.119), "Dizolvare corporală" (fig.120), "Fețele mele" (fig.121) și "Riky la circ" sau "Personajul cel rău care râde de mine" (fig.124).

Figura 107
Dante și Beatrice în Infernul dragostei
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 108
Extaz

Figura 109
Meditație

Figura 110
Lacrimi de sânge

Figurile 108; 109; 110
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 112
Descompunere 2
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 111
Descompunere 1
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 113
Călătorie pe planeta cu doi sori
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 114
Călătorie spre soare
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 115
Salutări de pe planeta albastră
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

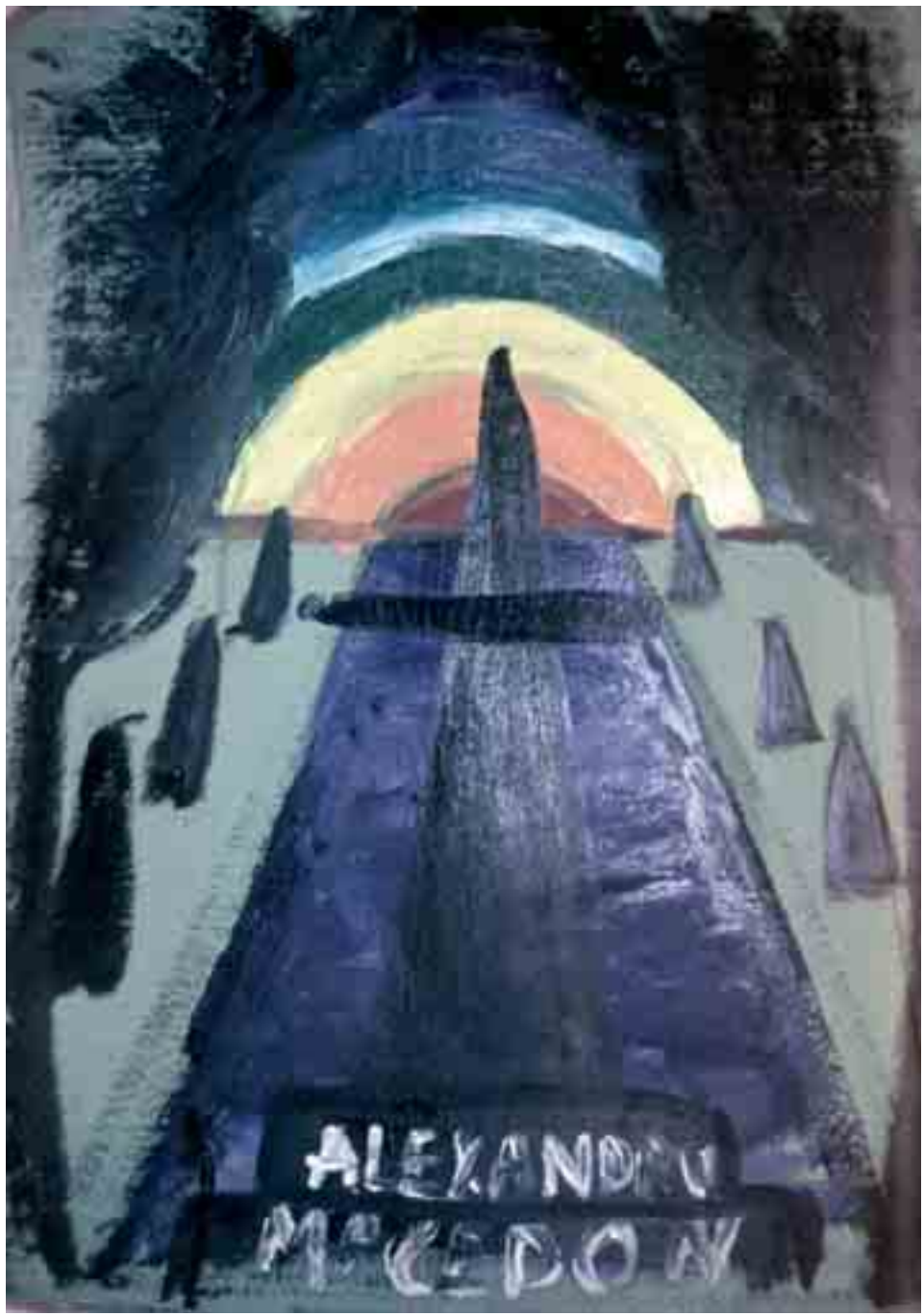

Figura 116 a

Figura 116 b

Figura 116 c

Figurile 116 a, b și c
Moartea soțului meu Alexandru Macedon
Femeie, 32 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 117
Autoportret
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 118
Interiorul meu cu stafii
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 119
Eu și capetele mele
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 120
Dizolvare corporală
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

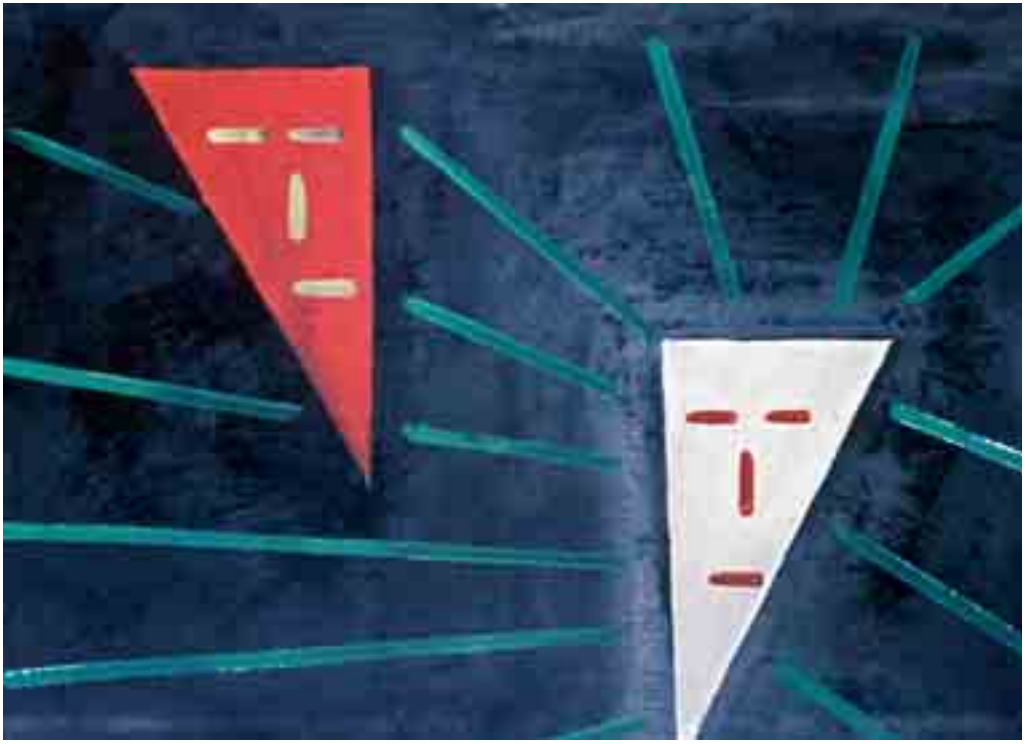

Figura 121
Fețele mele
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 122
Gândacii roșii din curte
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 123
Interior cu fantoma din tablou
Femeie, 45 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Figura 124
Riky la circ sau Personajul cel rău care râde de mine
Bărbat, 43 de ani,
schizofrenie paranoidă.

Autor:
Constantin Enăchescu

Concepție grafică:
Adrian Sorin Georgescu

Sursa imaginilor:
Constantin Enăchescu

DTP:
Dana Voiculescu
Gabriel Nicula

Redactare:
Dana Voiculescu

Corectură:
Irina Spirescu

Coordonator proiect:
Arpad Harangozo
Ovidiu Morar